

**QISHLOQ XO'JALIGINI SUG'URTALASH BO'YICHA JAHON
TAJIRIBASI VA UNING O'ZBEKISTONGA XOS XUSUSIYATLARI.**

Z.I. Xakimov -Termiz iqtisodiyot va servis

universiteti dotsenti

A. N. Xamidbayev– 70410506- “Davlat moliyaviy

nazorati va auditi” ta’lim yo’nalishi 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA. *O’sib borayotgan dunyo aholisini yetarli va barqaror oziqlantirishni ta’minlash, avvalambor, qishloq xo’jaligidagi xatarlarni minimallashtirish va ushbu sohani izchil rivojlantirishga bog’liq. Maqolada turli mamlakatlarda qishloq xo’jaligi sug’urtasini joriy etish tajribasi tahlil qilinadi. Shu bilan birga, mamlakatimizda shakllangan qishloq xo’jaligi sug’urtasi tizimi tegishli jahon tajribasi fonida ko’rib chiqilib, agrar sohada joriy etila boshlagan yangi sug’urta mexanizmlarining xususiyatlari tushuntirilmoqda.*

Kalit so’zlar: *agrar sug’urta; lizing; qishloq xo’jaligi; risklarni boshqarish; amortizatsiya; sug’urta mukofoti; sug’urta polisi.*

Rivojlanish darajasi turlicha bo’lishiga qaramay, qishloq xo’jaligi barcha mamlakatlar iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega. Qishloq xo’jaligining eng muhim xususiyati shundaki, texnologik taraqqiyotning hozirgi darajasiga qaramay, ishlab chiqarish hali ham ishlab chiqaruvchining nazorati ostida bo’lmagan tabiiy sharoitlarning ta’siri ostida qolmoqda. Eng rivojlangan mamlakatlarda ham texnika qishloq xo’jaligi mahsulotlarini tabiiy hodisalarga qarshi to’liq kafolatlay oladigan darajaga yetmagan. Qishloq xo’jaligi faoliyati ochiq sharoitda olib borilganligi sababli, iqlim sharoiti, tadbirkor tomonidan nazorat qilib bo’lmaydigan kasallik va zararkunandalar mahsulotning miqdori va sifatiga salbiy ta’sir ko’rsatadi, shuningdek, ishlab chiqaruvchi daromadining beqarorligini keltirib chiqaradi (6). Qishloq xo’jaligi sohasida hozirda qo’llanilayotgan xavflarni boshqarishning muhim va samarali vositasi agrar sug’urta mexanizmi hisoblanadi. Agrar sug’urta ishlab chiqaruvchilarga qishloq xo’jaligi mahsulotlarini barqaror yetishtirishga

to'sqinlik qiluvchi tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy xavf omillari ta'sirini kamaytirish orqali barqaror qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga erishishga yordam beradi.

Qishloq xo'jaligi sug'urtasi - bu qishloq xo'jaligidagi xavf va noaniqliklardan kelib chiqadigan zararlarni qoplashni ta'minlaydigan kafolat tizimi. Mamlakatda qishloq xo'jaligi sug'urtasining rivojlanish darajasi agrar siyosat, qishloq xo'jaligining iqtisodiyotdagi o'rni va shu tarmoqning jamiyatga ta'siriga qarab o'zgaradi. Risklarni boshqarish - bu noaniq hodisalar oqibatlarini minimallashtirish uchun zarur choralarini rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilish. Xavf va noaniqlikni boshqarishda qo'llaniladigan chora-tadbirlar qishloq xo'jaligi faoliyatiga turli xil ta'sir ko'rsatadi. Ushbu choralarning hech biri yolg'iz o'zi barcha xavflardan etarli darajada himoya qilmaydi. Shuning uchun ishlab chiqaruvchilar muqobil vositalarning ma'lum kombinatsiyasidan foydalanishlari kerak. Texnik chora-tadbirlar etarli bo'lmaganda va xavf darajasini o'lchash mumkin bo'lganda, qishloq xo'jaligida sug'urta mexanizmi qo'llanilishi mumkin.

Sug'urta - bu qishloq xo'jaligidagi xavf va noaniqliklar tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zararlardan himoya qiluvchi sug'urta tizimi. Avvalo, xavf-xatarlarga qarshi texnik choralar ko'rish, mumkin bo'lgan yo'qotishlarni bartaraf etish yoki minimallashtirish, keyin sug'urta tanlash kerak (6). Ozarbayjon iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi muhim o'rin tutadi. Bu tarmoq iqtisodiyotning turli tarmoqlari va aholi ehtiyojlarini qondirishning muhim manbai hisoblanadi. Oziq-ovqat mahsulotlari va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari respublikada iste'mol talabining 3/4 qismini qondiradi. Ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ma'lum qismi aholining shaxsiy iste'moliga oziq-ovqat sifatida, bir qismi to'qimachilik, yem-xashak, bir qismi esa xomashyo sifatida qayta ishlash korxonalariga yo'naltiriladi.

Ozarbayjonda 2019 yilda qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligining yalpi ichki mahsulotdagi (YaIM) qo'shilgan qiymat ulushi 5,7 foizni tashkil etdi. Qishloq xo'jaligi sohasi aholini ish bilan ta'minlash, qashshoqlikni kamaytirish, aholining salmoqli qismini daromad manbai bo'lishi bilan mamlakat iqtisodiyotida ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega. So'nggi yillarda Ozarbayjonda qishloq xo'jaligida band

bo'lganlar sonining o'sishi kuzatilmoqda. Mamlakatda band aholining 36 foizi qishloq xo'jaligida.

Dunyoda zamonaviy ma'noda qishloq xo'jaligi sug'urtasini qo'llash Yevropada 1700-1800 yillarda boshlangan. Birinchi marta hayvonlar sug'urtasi sug'urta kooperativlari tomonidan Irlandiyada, do'l va yong'in sug'urtasi Germaniyada qo'llanilgan. Biroq, tajriba yo'qligi, sug'urtalangan shaxslar sonini ko'paytirishning imkoni yo'qligi, to'lovlar darajasining pastligi, yo'qotishlarni muvozanatlashning imkoni yo'qligi, davlat tomonidan yetarli darajada qo'llab-quvvatlanmasligi, qayta sug'urtalovchilarni topish qiyinligi sababli birinchi marta qo'llanilgan mexanizmlar samarasiz bo'lgan. 19—20-asrlarda qishloq xo'jaligi sug'urtasini kompleks qo'llash dastlab Yevropa mamlakatlarida, keyinroq AQSH, Yaponiya kabi mamlakatlarda ham qo'llanila boshlandi.

Dunyoda qo'llaniladigan sug'urta turlari ko'lami, mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishi, qishloq xo'jaligining milliy iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyatiga qarab farqlanadi. Ba'zi mamlakatlar tomonidan qo'llaniladigan modellar oldinga chiqdi va boshqa mamlakatlar tomonidan qabul qilindi. Misol uchun, Ispaniya tomonidan qo'llaniladigan model ko'plab mamlakatlarning qishloq xo'jaligi sug'urtasi modeliga ta'sir ko'rsatdi.

Dunyoning turli mamlakatlarida qo'llaniladigan qishloq xo'jaligi sug'urtasi mexanizmlarining ko'lami, amalga oshirish usullari va tashkil etilishi mamlakatlarning ijtimoiy va iqtisodiy ahvoriga qarab rejalashtiriladi va amalga oshiriladi. Sug'urta bilan qoplangan risklar soni va sug'urta texnikasi yetishtiriladigan mahsulotlarning tabiiy xavflarga ta'sir qilish darajasi, tabiiy xavflarning paydo bo'lish chastotasi, zarar miqdori, qishloq xo'jaligining umumiy iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati kabi omillarni hisobga olgan holda aniqlanadi. Shu sababli, qishloq xo'jaligi sug'urtasini muvaffaqiyatli qo'llagan mamlakatlar modellari rivojlanayotgan mamlakatlar uchun mos kelmasligi mumkin. Biroq, rivojlangan mamlakatlarning boshida yo'l qo'ygan ayrim xatolaridan qochish yoki ularning tajribasidan foydalanib, o'rnatilgan umumiy tizimlardan foydalanish mumkin bo'ladi.

Qo'shma Shtatlardagi qishloq xo'jaligi sug'urtasi tizimi. AQSHda qishloq xo'jaligi sug'urtasi tizimi 1938 yilda Qishloq xo'jaligi vazirligi qoshidagi Ekinlarni sug'urtalash bo'yicha Federal kompaniya (FCIC) va bir qancha xususiy sug'urta kompaniyalari orqali davlat-xususiy sheriklik sifatida joriy etila boshlandi. Dastlab xususiy sug'urta kompaniyalari yagona risklar (sovuq, do'l, yong'in, suv toshqini, shamol va boshqalar) asosida sug'urta mahsulotlarini muvaffaqiyatli taklif qilishdi. Biroq, davlat xususiy kompaniyalar bir nechta xavflarni sug'urta qila olmaydi, deb hisobladi, shuning uchun u tabiiy ofatlar paytida fermerlarga yordam ko'rsatish orqali tizimga hissa qo'shdi. Ya'ni, ekinlarni sug'urtalash va tabiiy ofatdan yordam to'lash birgalikda amalga oshiriladigan tizim joriy etildi. Biroq, vaqt o'tishi bilan fermerlarning tabiiy ofatdan yordamga tayanishi mamlakatda qishloq xo'jaligi sug'urtasining rivojlanishiga to'sqinlik qildi.

1980 yilda ekinlarni sug'urtalash to'g'risidagi Federal qonun qabul qilindi. ekinlarni sug'urtalash federal kompaniyasi xususiy sug'urta kompaniyalari bilan hamkorlikda mintaqaviy va o'ziga xos qishloq xo'jaligi mahsulotlarini rivojlantirish bo'yicha ish boshladi. Tabiiy ofatlarga yordam berish 1994 yilgacha davom etdi. 1994 yilda amalga oshirilgan ishlar natijasida "O'simliklarni sug'urtalash to'g'risida"gi qonun qabul qilindi. Ushbu qonun to'lovlar va ma'muriy xarajatlarni subsidiyalash orqali davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni qonuniy ravishda amalga oshirdi. Shu bilan birga, tabiiy ofatlardan to'lovlar ekinlarni sug'urtalash bilan bog'landi va ko'p riskli ekinlarni sug'urtalash shartnomalari takomillashtirildi.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan ushbu tizim hali ham AQSHda eng ko'p qo'llaniladigan sug'urta tizimidir. Bugungi kunda AQSHda qishloq xo'jaligi sug'urtasi tizimi davlat va xususiy kompaniyalar hamkorligiga asoslangan. Davlat sug'urta doirasini belgilaydi, sug'urta kompaniyalari ham shartnomalarni bozorga chiqaradi va ular sotadigan shartnomalar bilan bog'liq xizmatlarni ko'rsatadi. Davlat sug'urta mukofotining 60 foizini subsidiya qiladigan Qo'shma Shtatlarda an'anaviy ravishda ko'p xavf-xatarlardan sug'urta sifatida ham tanilgan Ko'p xavf-xatarni sug'urtalash (MPCI) qo'llaniladi va eng keng tarqalgan sug'urta tizimi hisoblanadi. Bu tizimga ko'ra, yakka tartibda va korxonada zarar aniqlashlari

aniqlangandan so'ng mahsulot ma'lum miqdordan pastga tushsa, fermerga zarar uchun to'lanadi.

Qo'shma Shtatlarda qishloq xo'jaligi sug'urtasi sohasidagi davlatning roli quyidagilardan iborat:

- Fermerlar uchun davlat mukofotlarning taqdim etish;
- Sug'urta qoplamasining ko'lami va darajasini aniqlash;
- Sotish va xizmatlar uchun xususiy sug'urta kompaniyalariga to'lanadigan to'lovlar;

- Qayta sug'urtalashni qo'llab-quvvatlash;
- Xususiy sug'urta kompaniyalarining ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar bo'yicha xarajatlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash;
- Ta'lim va tadqiqot dasturlarini o'tkazish;
- Qayta sug'urta kompaniyalari va qo'llaniladigan dasturlarni tekshirish.

Evropa Ittifoqi mamlakatlarida qishloq xo'jaligi sug'urtasi tizimi. Evropa Ittifoqi (EI) mamlakatlarida qishloq xo'jaligi sug'urtasi tizimini o'rganar ekanmiz, do'l sug'urtasi 100 yil davomida keng qo'llanilib kelingan.

Ba'zi mamlakatlarda do'ldan tashqari, sovuq, suv toshqini, qurg'oqchilik, bo'ron kabi xavflar ham sug'urta qilinadi va davlat ularning zararini qoplashni qo'llab-quvvatlaydi. Ispaniya, Portugaliya, Avstriya va Gretsiyada qo'llaniladigan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan sug'urta qisman Italiya va Frantsiyada qo'llaniladi.

Ispaniya. Qishloq xo'jaligining asosiy ishlab chiqaruvchi mamlakatlaridan biri bo'lgan Ispaniyada fermerlar, fermerlar uyushmalari, xususiy sug'urta kompaniyalari va davlat ekinlarni sug'urtalash doirasida ishlaydi. Ispaniyada tabiiy ofatlar natijasida etkazilgan zararlarni qoplash uchun davlat muassasasi sifatida sug'urta kompensatsiyasi konsortsiumi (CCS) tashkil etilgan. Yuridik shaxs hisoblangan ushbu tashkilot Qishloq xo'jaligi va iqtisodiyot vazirligi qoshida faoliyat yuritadi. Ushbu tashkilot o'z byudjetiga ega va uning mablag'lari davlat byudjetidan alohida. Sug'urta tariflari davlat tomonidan belgilanadi. Sug'urta mukofotlari konsorsium nomidan sug'urta qiladigan sug'urta kompaniyalari

tomonidan yig'iladi. Konsorsium favqulodda risklar deb hisoblangan xavflar tufayli bevosita yuzaga kelgan moddiy yo'qotishlarni qoplaydi. Ispaniyada qishloq xo'jaligi sug'urtasi bo'yicha AGROSEGURO (Qo'shma qishloq xo'jaligi sug'urta kompaniyasi guruhi) mahalliy va xorijiy kompaniyalar ishtirokida tashkil etilgan.

Qo'shma Shtatlar dunyodagi ko'plab xavflardan eng keng tarqalgan ekin sug'urtasiga ega mamlakat bo'lsa-da, Ispaniya bu tizimda eng muvaffaqiyatli mamlakatdir. Ispaniya amaliyotida notijorat "hovuz" tizimi mavjud. Fermerlar tomonidan sug'urta kompaniyasiga to'langan sug'urta badallari ushbu "hovuz"da undirilib, yetkazilgan zararining o'zni to'g'ridan-to'g'ri ushbu "hovuz"dan fermerga to'lanadi. Tabiiy ofat tufayli fermerga davlat tomonidan hech qanday yordam ko'rsatilmasa-da, hosilini sug'urta qilgan fermerlar to'lovlarining 50 foizini o'z zimmasiga oladi. Ushbu tizimda sug'urta kompaniyalari faqat shartnomalar va savdo faoliyatini tartibga solish bilan shug'ullanadi.

"Hovuz" ni tashkil etuvchi kompaniyalar sug'urtaning texnik jihatlari va tariflarini birgalikda belgilaydilar, ammo kompaniyalar tomonidan taqdim etiladigan sug'urta xizmatlari mustaqildir. "Hovuz" davlat ishtirokida moliyaviy va ma'muriy yordam bilan ta'minlanadi. Boshqa tomondan, tizimga kiritilgan ENESA Qishloq xo'jaligi vazirligiga bo'ysunadigan avtonom tuzilishga ega. Uning direktorlari Qishloq xo'jaligi vazirligi tomonidan tayinlanadi. Mahsulotlar uchun texnik minimal shartlar, sug'urta qilinadigan mahsulotni baholash va sug'urta polisi bilan bog'liq operatsiyalar ushbu organ tomonidan amalga oshiriladi. Sug'urta nazorati agentligi (DDS) Iqtisodiyot vazirligiga bo'ysunadi va etkazilgan zararni baholash va qayta sug'urtalash bo'yicha vazirlikka tushuntirishlar va takliflar berish yo'nalishida faoliyat yuritadi.

Germaniya. Germaniya qishloq xo'jaligi sug'urtasi sohasida qadimiy an'anaga ega mamlakatlardan biridir. Mamlakatda birinchi qishloq xo'jaligi sug'urta kompaniyasi 18-asrda tashkil etilgan. Ushbu sug'urta sektori bugungi kungacha davom etib, turli xil o'zgarishlarga duch keldi. Hozirgi vaqtda Germaniyada qishloq xo'jaligi sug'urtasi tizimi mustahkam tuzilmaga ega va bu sektorning asosiy qismi o'zaro sug'urta kompaniyalari tomonidan shakllantiriladi.

Germaniyada qishloq xo'jaligi sug'urtasi davlat tomonidan subsidiyalanmaydi va tabiiy ofatlar natijasida yetkazilgan zarar uchun davlat yordami yo'q. Biroq, istisno tariqasida, favqulodda va juda katta tabiiy ofatlar yuz berganda maxsus dasturlar qo'llaniladi. Misol uchun, federal hukumat 1997 yilda suv toshqini natijasida etkazilgan zarar uchun 256 million evro ajratdi. Qonunga asoslanishi kerak bo'lgan ushbu maxsus dasturlardan tashqari, Evropa Ittifoqi tabiiy ofatlarga yordam berish uchun mablag' ajratdi. Bunday dasturlardan tashqari, har bir shtat tabiiy ofatlarga yordam berish uchun javobgardir. Davlat tomonidan beriladigan yordam fermerlarning boshqa moddiy yordam olish-olmasliklariga ham bog'liq. Misol uchun, Bavariyada maxsus sharoitlar zararining 25% ni qoplaydi.

Italiya. Italiyada davlat tomonidan qishloq xo'jaligi mahsulotlariga tabiiy ofatdan to'g'ridan-to'g'ri yordam ko'rsatish va tabiiy ofatlarga nisbatan ekinlarni sug'urtalashni mukofotlash ko'rinishida ikki tomonlama tizim qo'llaniladi. Shu munosabat bilan davlat 1920 -yildan boshlab qishloq xo'jaligida risklarni boshqarish bilan shug'ullanadi.

Fermer xo'jaliklari, qishloq xo'jaligi infratuzilmasi, hayvonlar va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida g'ayrioddiy hodisalar va tabiiy ofatlardan kelib chiqadigan yo'qotishlarning oldini olish maqsadida Qishloq xo'jaligi birdamlik milliy jamg'armasi orqali faoliyat yuritadi. Keyinchalik, 2000 yilda Qishloq xo'jaligida innovatsion sug'urta polislarini qo'llab-quvvatlash tizimiga Risklarni qayta sug'urtalash jamg'armasi (FRR) kiritildi va 2003 yilda Qishloq xo'jaligi risklari ma'lumotlar banki (BDRA) qishloq xo'jaligi, chorvachilik, baliqchilik va baliqchilikka ta'sir ko'rsatadigan tabiiy va iqtisodiy hodisalarni monitoring qiluvchi va statistik baholovchi tashkilot sifatida kiritildi. qishloq xo'jaligi sug'urta tizimining sog'lom ishlashi uchun aniqroq.

Italiyada fermerlarning qishloq xo'jaligini sug'urtalash tizimidagi ishtiroki ixtiyoriy bo'lib, sug'urtalangan fermerlar davlat tomonidan subsidiyalanadi. Shu bilan birga, tabiiy ofat hududidagi qishloq xo'jaligi hududlarida tovar mahsulotining 20%, boshqa qishloq xo'jaligi hududlarida esa 30% yo'qotish bo'lsa, zarar ko'rgan fermer sug'urtalanganmi yoki sug'urtalanmaganmi, davlat 80% zararni qoplaydi.

Italiyada, odatda, bitta xavf sug'urtasi mahsulotlari ham mavjud. MPCİ mahsulotlari birinchi marta 2003 yilda taqdim etilgan. Biroq, MPCİ umumiy qishloq xo'jaligi sug'urtasida 2% ulushga ega. Sug'urta kompaniyalari a'zo fermerlarni arzonroq va qulayroq sug'urta bilan ta'minlash va ulardan sug'urta badallarini undirish majburiyati hisoblanadi. Yo'qotishlarni baholash sug'urta kompaniyasi mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi va sug'urta to'lovlari to'g'ridan-to'g'ri sug'urtalangan shaxsga yilning oxirgi 20 kunida amalga oshiriladi. Sug'urta kompaniyalari uchun qayta sug'urta to'lovlari asosan FRR (Riskni qayta sug'urtalash jamg'armasi) tomonidan amalga oshiriladi.

Fransiya. Fransiyada fermerlarning qishloq xo'jaligini sug'urtalash tizimidagi ishtiroki ham ixtiyoriylik tamoyiliga asoslanadi. Davlat qishloq xo'jaligi sug'urtasi bo'lgan fermerlarning sug'urta mukofotlari to'lovlarini subsidiya bilan ta'minlaydi. Fermerlar ushbu ko'makdan foydalanishlari uchun sug'urta kompaniyalari tomonidan sotiladigan qishloq xo'jaligi sug'urtasi mahsulotidan birini xarid qilishlari kerak. Qo'llab-quvvatlanadigan va subsidiyalanadigan sug'urta shartnomalarining turlari davlat tomonidan e'lon qilingan tegishli qoidalarda ko'rsatilgan. 2022 yilgi ma'lumotlarga ko'ra, davlat tomonidan qo'llaniladigan subsidiya stavkasi 35% ni tashkil qiladi. Ba'zi hollarda bu ko'rsatkich 40% gacha bo'lishi mumkin. Taqdim etiladigan subsidiya stavkasi har yili davlat tomonidan belgilanadi.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi tavakkalchiliklarini sug'urta qilish tizimi joriy etiladi. Qonun bilan sug'urtalash jarayoni ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari hamda qishloq xo'jaligi sug'urtasi jamg'armasini tashkil etish belgilandi. Mamlakatimizdagi amaldagi tizimda meva-sabzavotlarni do'l va shamoldan sug'urtalash, meva-sabzavot va uzumni do'l, shamol va sovuqdan sug'urtalash kabi yagona xavf-xatarli sug'urta turlari mavjud.

2025-yil 14-aprelda "Qishloq xo'jaligi tavakkalchiliklarini sug'urta qilish to'g'risida"gi 1056-sonli O'zbekiston Respublikasi qonuni qabul qilindi.

Qonun qishloq xo'jaligi tavakkalchiliklarini sug'urta qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotini ishlab chiqaruvchilar qishloq xo'jaligi mahsulotini ishlab chiqarishda quyidagi bir yoki bir necha tavakkalchiliklar bo'yicha qishloq xo'jaligi sug'urtasi shartnomalarini tuzadi:

- tabiiy va texnogen ofatlar;
- yong'in;
- o'simliklarning zararkunandalar va kasalliklardan zararlanishi;
- qishloq xo'jaligi hayvonlarining yuqumli kasalliklari tarqalishi va zaharlanishi;
- yovvoyi hayvonlar tomonidan ekinlarning payhon qilinishi yoki qishloq xo'jaligi hayvonlariga zarar yetkazilishi;
- uchinchi shaxslarning xatti-harakatlari.

Qishloq xo'jaligi vazirligi ushbu sohada muvofiqlashtiruvchi davlat organi hisoblanadi.

Mamlakatimizda o'tgan 2024-yilgi qishda 9 ming gektar bog' va 4 ming gektar uzumzorni sovuq urgan. Oqibatda 207 ming tonna hosil nobud bo'lgan.

Bunday ob-havo sharoitlarida dehqonlar zararining oldini olish lozim. Shunga muvofiq, xorijiy mutaxassislar bilan birga "Qishloq xo'jaligi tavakkalchiliklarini sug'urta qilish to'g'risida"gi qonun loyihasi ishlab chiqildi. Uning qabul qilinishi dehqon va fermerlarning iqtisodiy himoyasini ta'minlaydi.

Juda ko'p xorijiy davlatlar qishloq xo'jaligi sug'urtasini alohida qonun bilan tartibga soladi va u davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Shu nuqtai nazardan, yangi qonun loyihasini ishlab chiqishda biz Ispaniya, Turkiya, Ozarbayjon, AQSh, Kanada kabi mamlakatlar tajribasini o'rgandik.

XULOSA. Yuqoridagilardan kelib chiqib, xorijiy tajribalarni umumlashtirgan holda qishloq xo'jaligida sug'urtalash tizimini kelgusida rivojlantirish bo'yicha bir qator nazariy va amaliy ahamiyatga molik chora-tadbirlar ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi, ya'ni:

- qishloq xo'jaligida sug'urta tizimining hozirgi darajasini har tomonlama taxlil qilish asosida uni yanada rivojlantirish bo'yicha aniq yo'nalishlarni belgilab berish;

- qishloq xo‘jaligida sug‘urtalash tizimini fermer xo‘jaliklarining moliyaviy holatiga ta’siri o‘rganish va sug‘urtaning rag‘batlantiruvchi mexanizmlarini takomillashtirish hamda amaliyotga joriy etish;
- qishloq xo‘jaligida sug‘urtalash tizimini rivojlantirish bo‘yicha xorijiy Tajriba lardan foydalanishning asosiy yo‘nalishlari bo‘yicha ilmiy assolangan tavsiyalar ishlab chiqish;
- qishloq xo‘jaligi korxonalari bilan sug‘urta tashkilotlari o‘rtasidagi tashkiliy iqtisodiy va huquqiy munosabatlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar tayyorlash;
- qishloq xo‘jaligini sug‘urtalash tizimida raqobat muhiti mavjud emasligi, fakatgina 1-2 ta sug‘urta tashkilotlari o‘z xizmatlarini taklif qilayotganligi va ular ham monopol mavkega egaligi boisdan, aynan qishloq xo‘jaligi sug‘urtasi bilan shug‘ullanuvchi turli mulkchilik shakllaridagi sug‘urta tashkilotlarini rivojlantirishga e’tibor berilsa maqsadga muvofiq bo‘lar edi;
- sug‘urta tashkilotlari bilan tuzilgan shartnomalarda belgilangan majburiyatlar o‘z vaqtida va sifatli bajarilishi ta’minlanishi kerak. Bunda “Vaqtida shartnoma vaqtida to‘lov” – tamoyili bo‘yicha ish tashkil qilinishi zarur;
- sug‘urta xodisasi sodir bo‘lganda talab etiladigan hujjatlarni qisqartirilishi va tartib qoidalar soddalashtirilishi lozim;
- sug‘urta bo‘yicha fermer xo‘jaliklarini muntazam bohabar qilib turuvchi tizim yaratilishi, axborot-kommunikatsiya rivojlangan sharoitda barcha sug‘urta Munosabatlari, masalan, shartnoma tuzish, axborot bilan ta’minlash va boshqa jarayonlar bajarilishi oson va tez bo‘lishi uchun onlayn platforma yaratilishi maqsadga muvofiq bo‘ladi;
- fermer xo‘jaliklarini sug‘urta bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini oshirish uchun sug‘urta tashkilotlari tuman qishloq xo‘jaligi bo‘limi va fermerlar kengashi bilan birgalikda qishloq xo‘jaligida dala ishlari mavsumi boshlanishidan oldin seminartreninglar tashkil etilishi va uni muntazam faoliyati yo‘lga qo‘yilishi yaxshi natijalarga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 -yil 30-sentyabrdagi “Aholi xonadonlarida va chorvachilik yo‘nalishida faoliyat ko‘rsatayotgan xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarda parvarishlanayotgan chorva hayvonlarini sug‘urta qilish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 830-sonli qarori.
2. “O‘zbekiston Respublikasining sug‘urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4412-sonli qarori.
3. A.A. Yalgarov Bozor iqtisodiyoti sharoitida qishloq xo‘jaligida sug‘urta mexanizmini takomillashtirish. 08.00.04-Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti ixtisosligi bo‘yicha iqtisod fanlari ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Toshkent - 2006 yil.
4. A.S. Nurillayev. O‘zbekistonda fermer va dehqon xo‘jaliklarini sug‘urtalash masalalari” iqtisod fanlari ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Toshkent - 2007 yil.
5. Z. I. Hakimov. Hudud iqtisodiyotida qishloq xo‘jaligini rivojlantirish imkoniyatlari. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil ilmiy elektron jurnali*, 2024-yil, №7. – B. 209-2014.
6. Z. I. Hakimov. Xorijiy davlatlarda tomorqa yer egalari xarajatlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash yo‘nalishlari va tamoyillari. Moliya tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari xalqaro ilmiy amaliy anjuman materiallari to‘plami, 2-qism, Toshkent, TMI, 2022-yil 27-may, 26-30 b.